

Per Scylla et Haribda do nagrada i jubileja

Ivan VUKOJA (ur.), *25 godina Hrvatskog narodnog kazališta u Mostaru*, Mostar, Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru, 2019, 253 str.

Marko Dragić
mdragic@ffst.hr

Uz jubilej 25 godina postojanja publicirana je ova monografija koja počinje radom ravnatelja HNK Ivana Vukoje. Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru – »stogodišnja nastojanja i 25 godina igranja na svome jeziku i pod svojim imenom«. Autor navodi da je nakon gotovo stogodišnjih nastojanja, 22. rujna 1994. godine, odlukom Vlade Hrvatske Republike Herceg-Bosne utemeljeno HNK, koje je do danas jedino profesionalno kazalište hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini. Korijeni HNK sežu u 1896. godinu kada su *Bratimstvo sv. Antuna* i *Pjevačko katoličko društvo Hrvoje* počeli graditi zgradu u kojoj bi se izvodile kazališne predstave, pjevanje i balovi. Miloš Komadina je projektirao zgradu, a dobrovoljnim prilozima zgrada je dovršena 1897. godine. Međutim, austro-ugarska vlast nije dopustila da, po njihovom nazivu, *Dom za društvene svrhe* dobije ime »Hrvatsko kazalište«.

Glumci i drugi bivši djelatnici u tehnicima i administraciji *Narodnog pozorišta* u Mostaru za vrijeme ratne kataklizme ostali su u svom gradu. Posebnu pozornost i zahvalnost Vukoja pridaje Ivanu Ovčaru, dugogodišnjem inspicijentu *Narodnog pozorišta* i prvom intendantu Hrvatskoga narodnog kazališta koji je »u veoma teškim okolnostima imao hrabrosti i mudrosti voditi, čuvati i graditi ovako važnu i zahtjevnu instituciju« (str. 10).

Spiritus movens izgradnje bio je gradonačelnik Mostara Mijo Brajković. Prvi donator bio je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman koji je donirao svoju mjesečnu plaću za izgradnju Hrvatskoga narodnog kazališta u Mostaru. Vlada Hercegovačko-neretvanske županije, na prijedlog gradonačelnika Mostara Ljube Bešlića, prihvatila je rješenje pravnoga statusa HNK i NP agonija je nastavljena do 2013. godine jer su pojedine stranke zahtijevale da se iz naziva briše *Hrvatsko*. Zasluge pripadaju gradonačelniku Mostara Ljubi Bešliću kao i članovima Gradske uprave iz Odjela za društvene djelatnosti, odnosno kulture Boži Čoriću, Ingi Dragoje Mikulić i Almi Fazil Obad.

Na prijedlog Sande Krgo Soldo, Roberta Pehara i uz suglasnost Ivana Ovčara u HNK je ušao Ivan Vukoja koji je 2013. imenovan v. d. ravnateljem. Pravni i financijski status te dovršetak izgradnje zgrade aktivno permanentno podržava predsjednik HNS-a Dragan Čović. Uz podršku, premijera RH Zorana Milanovića i predstojnice ureda Darije Krstičević, HNK je dobio sredstva za izradu dokumentacije za nastavak izgradnje kazališne zgrade. Nakon odluke o modelu nastavka gradnje izradom Glavnoga i izvedbenoga projekta financirao je Središnji državni ured za Hrvate izvan RH uz bezrezervnu podršku Zvonka Milasa.

Središnji državni ured već tri godine financira projekt »HNK za studente, studenti za HNK«. Po tome projektu svi mostarski studenti jednom godišnje dobivaju gratis ulaznicu za predstavu u HNK. Ministrica kulture Republike Hrvatske Nina Obuljen Koržinek velika je podržateljica HNK Mostar. Snažna je i srdačna podrška premijera RH Andreja Plenkovića koji se zalaže za dovršetak zgrade HNK. Hvale je vrijedan trud predsjednika Vlade Hercegovačko-neretvanske županije Nevenka Hercega kao i kontinuirana višegodišnja podrška gradonačelnika Ljube Bešlića te Zore Dujmović, ministrice za kulturu i sport u Vladi Federacije Bosne i Hercegovine. Velike zasluge pripadaju i Josipu Muselimoviću koji je bio predsjednik prvoga Upravnog vijeća HNK Mostar. Aktualni umjetnički savjetnik i predsjednik Umjetničkoga vijeća HNK-a, Dragan Komadina goleme zasluge ima za estetsku i produkcijsku razinu predstava. S pravom ga ravnatelj naziva jednim od temeljnih stupova. Dubok trag ostavili su i njegovi prethodnici Marin Carić i Joško Juvančić. Bobo Jelčić, bez formalnoga statusa, u posljednjih 5-6 godina estetska je savjest. Među vrsnim redateljima je Ivana Lea Lema, redateljica *Hamleta u selu Mrduša Donja*. Ta je predstava dobila najviše nagrada, a na tronu najuspješnijih predstava naslijedila je *Bljesak zlatnog zuba* Mate Matišića u režiji Nine Kleflin.

Poseban ponos za HNK donio je prosinac 2018. godine kada su u tjedan dana s predstavama *Gnijezdo* autorice Martine Petković Liker nadahnuta poezijom Marka Tomaša te predstava *Preobražaj* Franza Kafke u adaptaciji i režiji Segora Hadžagića osvojena dva Grand Prixa na festivalima u Sarajevu i Istočnom Sarajevu. Na početku 25. obljetničke godine HNK je na repertoaru imao 13 aktivnih predstava, a od toga devet festivalskih, od kojih su njih sedam dobile dvadeset nagrada.

Od iznimne je važnosti suradnja s kazalištima u Republici Hrvatskoj, posebice s Hrvatskim narodnim kazalištima u Zagrebu, Osijeku i Zadru te zagrebačkim kazalištem Gavella i Komedija kao i dubrovačkim Gradskim kazalištem Marina Držića. Vukoja posebnu zahvalnost iskazuje Dubravki Vrgoč na otvorenosti za suradnju i prilici da HNK Mostar igra u HNK u Zagrebu kao i na tekstu *Talija se vratila u Mostar* povodom prve službene repertoarske predstave *Tena* Bobe Jelčića.

Suradnja s hrvatskim glumištem ogleda se i sudjelovanjima na festivalima: Marulićevim danima u Splitu, Festivalu glumca u Vinkovcima, Danima satire u zagrebačkom Kerempuhu, Festivalu glumca u Zagvozdu, festivalu BOK u Bjelovaru, Osječkom i Makarskom kulturnom ljetu i Festivalu smijeha u Vukovaru. Zapažena su i gostovanja u Dubrovniku, Iloku, Karlovcu, Puli, Rijeci, Šibeniku, Varaždinu, Virovitici, Zadru i Županji.

Ravnatelj Ivan Vukoja, svjestan nužnosti mijenjanja stvari nabolje 2013./14. godine producirao je prvu poslijeratnu svemostarsku predstavu Damira Šodana *Chik lit*. U predstavi su prvi put poslije rata igrali glumci iz HNK, NP, Lutkarskog pozorišta te svršeni glumci studenti mostarskog univerziteta »Džemal Bijedić«. Redateljica tadašnjega Mostarskoga teatra mladih bila je Tanja Miletić Oručević. Od tada je redateljska estetika T. Miletić Oručević važna odrednica repertoara HNK.

U sljedećoj sezoni dogodila se prva službena koproduksijska predstava *Ajmo na fuka*. Glavne uloge imali su dva mostarska glumca. Robert Pehar, bivši pripadnik HVO-a i Saša Oručević, bivši pripadnik Armije BiH. U HNK i NP glumili su uglavnom sami sebe. Ključni doprinos suradnji dao je i direktor *Narodnog pozorišta* Almir Mujkanović »čovjek ispravne mjere, mudrosti i hrabrosti s kojim je, u prvom redu, ugodno surađivati«, piše I. Vukoja (str. 18).

Suradnja Hrvatskog narodnog kazališta Mostar i *Narodnog pozorišta* Mostar može poslužiti kao primjer izvrsne suradnje u Mostaru i uopće u Bosni i Hercegovini. Ključni doprinos suradnji daje direktor NP Almir Mujkanović. Hvale je vrijedna i suradnja s Bosanskim narodnim pozorištem u Zenici, a glavna zahvala pripada direktoru Hazimu Begagiću i Nedžadzu Fejziću. HNK Mostar nastupao je i dobivao nagrade na festivalima u Banjoj Luci, Brčkom, Istočnom Sarajevu, Jajcu, Mostaru, Sarajevu, Tuzli i Zenici.

Kazalište tradicionalno sudjeluje u manifestacijama: *Šimićevi susreti* u Grudama, *Posuško lito*, *Hrvatsko proljeće Središnje Bosne* u Kiseljaku, Fojnici, Jajcu, Žepču, Novom Travniku, Travniku, Kreševu, Vitezu te *HNS plus* u Tuzli, Orašju i Travniku. Težnja HNK je da se kroz zajedničku kulturnu i nacionalnu baštinu poveže s Hrvatima koji žive u europskim i drugim državama diljem svijeta. Ivan Vukoja, s pravom ističe: »Kroz 25 godina prošli smo razne mijene i teatarske koncepte i kontekste. Ipak, u cjelini govoreći smatramo kako smo pokazali i dokazali da smo i hrvatsko i mostarsko i bosansko-hercegovačko kazalište« (str. 22).

Intendant HNK Mostar od 1994. do 2013. godine, Ivan Opačak autor je priloga »Godine strepnje i ponosa« u kojem navodi da je 28. ožujka 1992. godine u Narodnom pozorištu izvedena posljednja prijeratna predstava *Derviš i smrt* po istoimenom romanu Meše Selimovića. Teatar je ustuknuo pred najezdom Jugoslavenske narodne armije i rezervista. Glumci i djelatnici NP sklonili su se na desnu obalu Neretve, a u kazališnoj kući otvorili su *Srpski radio Mostar*.

Nakon oslobađanja u lipnju 1992. godine djelatnici NP zatekli su »kafanicu« u predvorju u kojem se nalazila bačva s rakijom, »pod salona bio je zaliven krvlju, sve su teatarske prostorije bile pretvorene u smetlište, a okolo je vladao nepodnošljiv smrad« (str. 23). Glumci Velimir Pšeničnik Njirić, Sanda Krgo, Toni Pehar i Ante Vican postali su pripadnici HVO-a i u jesen 1992. stvorili *Ratno kazalište*. U rujnu 1992. krov NP popravljen je, a početkom 1993. osposobljen je dio zgrade. U veljači 1993. dio ansambla odlazi u zagrebačko Gradsko kazalište Komedijska s kojim je uspostavljena suradnja. Potpisnici o suradnji bili su Niko Pavlović i Ivan Ovčar. Od tada je zagrebačko kazalište Komedijska pružalo svaku pomoć mostarskim glumcima. Pokojni Marin Carić usmjerio je umjetnički pravac djelovanja kazališta. Ratne 1992./93. kazalište je nazvano Narodno kazalište Mostar. Po izbijanju bošnjačko-hrvatskoga sukoba glumci su se ponovno sklonili na desnu stranu Neretve te uvježbavali dvije jednočinke Mate Matišića *Božićna bajka* i *Cinco i Marinko*. Obje predstave režirao je Stipan Filaković, mađarski Hrvat iz Pečuha. Pretpremijere su izvedene 6. i 8. lipnja 1993. godine u Čitluku. Glumci su bili Velimir Pšeničnik Njirić, Sanda Krgo, Toni Pehar, dramaturg je bio Darko Lukić, a scenografkinja i kostimografkinja Maja Galasso. Ivan Opačak posebnu zahvalnost iskazuje mostarskim kazalištarcima u Zagrebu, među kojima su Bobo Jelčić i Dragan Despot. Ključni doprinos u očuvanju kazališta dao je Robert Pehar, ističe Opačak.

»Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru – neizostavan čimbenik opstanka, ostanka i boljitka Hrvata u BiH«, paradigmatski je prilog Dragana Čovića koji navodi: »Hrvati kao autohton i konstitutivan narod ostavili su dubok trag u povijesti i uvelike doprinijeli svekolikom razvoju naše domovine Bosne i Hercegovine« (str. 26). Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru slijedi i nastavlja taj trag što se prepoznaje u Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i šire te je iznimno važan čimbenik u čuvanju identiteta Hrvata. HNK pokazuje kako se vlastita kulturna i nacionalna posebnost harmonično prožima i jača interkulturalno i pluralno zajedništvo bosansko-hercegovačkoga društva.

Zvonko Milas autor je priloga »Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru – kulturno središte hrvatskog naroda u BiH.« Poticajne su riječi Milasa: »Prostor kazališta i kazališna umjetnost zrcali vrijeme u kojem živimo, prenosi nam iskustva prošlih i davnih vremena, pokazuje želje i stremljenja, radosti i tuge, strahove i nadanja kako pojedinaca tako i ljudi i naroda« (str. 28). Milas iskazuje optimizam da će HNK i u budućim vremenima biti kulturno središte hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini.

Slijedi »Govor Ivana Ovčara na svečanosti polaganja kamena temeljca 30. siječnja 1996.«, a on taj svoj govor počinje riječima: »Ovom gradu kao kruh svagdanji potrebno je kazalište.« Nadalje se autor priloga osvrnuo na stogodišnjnju želju za utemeljenjem Hrvatskoga narodnog kazališta ističući da su uz rad *Hrvoja* vezani počeci dramskog života u Mostaru.

»Od Doma za društvene svrhe preko Male scene do hrama kulture« prilog je Borislava Puljića koji piše o značenju formiranja kazališta polovicom 19. stoljeća koja su utjecala na nacionalnu svijest i uobličavanje nacionalnoga identiteta. Tako su u Hrvatskoj nastala hrvatska narodna kazališta u Osijeku 1865., Rijeci 1885., Splitu 1893. i Zagrebu 1895. Hrvati u Bosni i Hercegovini, pod osmanskom okupacijom do 1878., nisu imali ni minimalne uvjete za svoj kulturni napredak. Ni austrougarska okupacija nije bila sklona Hrvatima da bi oni gradili svoje nacionalne institucije, zagovarajući bošnjaštvo sastavljeno od tri vjere. Kada je 1896. objavljena vijest o izgradnji kazališta u Mostaru zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine Appel ministarstvo u Beču je obavijestio o izdanoj dozvoli za gradnju *Doma za društvene svrhe* (zgrada *Hrvoje*) te je odbacio mogućnost da se dom nazove *Hrvatsko narodno pozorište*.

Bez obzira na sve probleme u okviru pjevačkoga društva *Hrvoje* razvila se amaterska dramska skupina. Glumci su 2. prosinca 1888. godine izveli prvu izvedbu »Graničari« Josipa Freudenreicha. Njihove predstave su se poslije igrale u zgradi »Hrvoje« izgrađenoj 1897. godine, a u kojoj je izgrađena moderna dvorana za dramske i izvedbe i druge priredbe. Za četrdeset godina austrougarske uprave odigrano je više od stotinu četrdeset predstava, navodi Puljić. U vrijeme dvije Jugoslavije ugasila se ideja o izgradnji nacionalnoga kazališta, a kazališni život odvijao se u *Narodnom pozorištu* u Mostaru. Puljić nadalje piše o događanjima od 1994. godine.

Drugi dio monografije naslovljen je: »Repertoar Hrvatskog narodnog kazališta u Mostaru 1994.-2019.« Uz svaku točku repertoara navode se: autor, redatelj, scenograf i kostimograf, lektor, uloge, datum premijere, inspicijent te gostovanja. Svaku predstavu prate vrijedne fotografije. Svi prilozi u monografiji napisani su na hrvatskom i engleskom jeziku.

Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru je stotinu godina prolazilo *per Scylla et Haribda*. Zahvaljujući entuzijazmu glumaca i uz neupitnu podršku hrvatskih vlasti u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj HNK je formirano 1994. godine. Od tada uspješno djeluje u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj. Ovjenčano je prestižnim nagradama. Djelovanje HNK putokaz je življenja u multikulturalnoj Bosni i Hercegovini. Pored spomenutih istaknutih zaslužnih osoba svakako zahvalnost i pohvale pripadaju autorima, redateljima, glumcima, scenografima, kostimografima, lektorima, inspicijentima i ravnatelju Ivanu Vukoji te predsjedniku Upravnoga vijeća Miroslavu Palameti. Nedvojbeno je da će Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru nastaviti s vrsnim premijerama i afirmirati se diljem svijeta.